

Nulltolerants kui kriminaalpoliitiline probleem

Prof Jaan Sootak, *Tartu Ülikooli kriminaalõiguse professor*

1. Ubikviteedipreventsioon

Selle moodsa suuna iseloomulik joon on preventsiiooni viimine igapäevasele tasemele, igale poole (siit ka termin *ubikviteet*). Alguse sai see kriminaalpoliitiline vool 1990. aastate keskpaiku USA-st ning on praeguseks jõudnud ka Euroopasse.

Lähtekoht on arusaam, et mitte ainult kuritegude, vaid ka väiksemategi õiguserikkumistega tuleb võidelda, neid ära hoida igal pool ja igal hetkel. Kriminaalõigus oma preventiivses mõttes ei ole suunatud mitte „üldisele publikule” (nagu üldpreventsioon, olgu siis negatiivne või positiivne), vaid igale konkreetsele inimesele ning peab hõlmama kõiki elualasid. Erinevalt eripreventiivsest karistuseesmärgist, mis tegeleb kuriteo juba toime pannud isikuga, peab ubikviteedipreventsioon ulatuma kõikideni, ka potentsiaalsete üksikkurjategijateni ja gruppideni. Kogu ühiskondlik elu tuleb preventiivselt „läbi tuulutada”.

2. „Väike kriminaalpoliitika” ja *zero tolerance*

Ubikviteedipreventsiooni mõte töödelda ka kõige pisemaid õiguserikkumisi. Oma olemuselt asuvad need kriminaalõiguse alumisel piiril või koguni allpool seda. Tegemist on mõneti omapärase nähtusega selles mõttes, et üldlevinud arusaama kohaselt tähendab kuritegevuse vastase võitluse tugevdamine eelkõige karistuste karmistamist ja tõhusamat võitlust raskete kuritegudega. Siin näeme aga hoopis totaalset võitlust väikekuritegevusega. Selle töötlemine on tõstetud kriminaalõiguse tasemele ning seega ka igapäevaelu reguleeriv sotsiaalne norm kriminaalõigusnormi tasemele. Igale vähimalegi korrariikkumisele tuleb reageerida ning teha seda täie otsustavusega.

Zero tolerance’i kriminaalpoliitika on mitmepalgeline nähtus, millel erinevad õiguslikud ja teaduslikud aspektid. Ei ole ju raske märgata, milliseid ohte õigusriiklusele selline paaniline politseiiriklik hüperaktiivsus endas kätkeb. Kriminoloogilises plaanis pakub *zero tolerance* huvitavaid võimalusi hälbiva käitumise ja sotsiaalse kontrolli mehhanismide uurimiseks.

3. Nulltolerants ja karistuste karmistamine

Seega on nulltolerants nii õiguspoliitiliselt kui õigusteaduslikult täpselt määratletud nähtus, mitte aga universaalne vahend poliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Laiemas plaanis taandub probleem muidugi õiguse ja poliitika vahekorrale üldse. Ärgem unustagem, et õigusriigi üks tunnuseid on õiguse valitsemine – õigusriigis peavad kõik alluma õigusele. See nõue tagab ka õigusteaduse ja selle mõistekujunduse autonoomia.